

“JASLAR ARASINDA WATAN SÚYIWSHILIK TÁRBIYASINA EŇ JAYDIRIW”

Shamshetova Húrliman Salawatovna

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner
hám mádeniyat instituti Nókis filiali studenti

Ilimiy basshi

Sharipova Dilbarxan Atajanovna

Kitapxana-xabar iskerligi qániygeligi ága oqıtıwshi

Dúnyada globalasıw processleriniń jedellesiwi, social-huqıqiy qarama-qarsılıqlardıń kúsheyip baratırǵanlıǵı sebepli 2 milliarddan artıq jaslardıń sana-sezimine jáne dúnya qarasın ózgertiwge qaratılǵan gúres háwij alıp atır. Usınıń sebebinen búgingi zamanagóy jámiyet talapları tekǵana jámiyettiń emes, bálki hár bir insannıń turpayın gózzallıq hám ullılıq normalarına maslastırw, usı waqıtta shaxstıń jánede anıǵı jaslardıń Watansúywshilik sezimin kóteriwdi talap etpekte. mámleketimiz jaslarında milliy Watansúywshilik ruhın qalıplestiriw hám jáne de kóteriw menen baylanıslı mánawiy-bilimlendiriw jumıslar sisteması esaplanadı. «Watan» sózi tiykarınan, arabshadan alınǵan bolıp, ana jurt tuwılǵan mákan mánislerin ańlatadı. «Watan» túsiniǵi keń hám tar mániste qollanıladı. Tar mániste - adam tuwılıp ósken úy, máhelle, awıl názerde tutilǵan bolsa, bir xalıq wákilleri birgelikte jasap atırǵan, olardıń ájdadları ázel-ázelden jasaǵan aymaq kórsetilgeninde bolsa-keń mániske iye boladı. Watansúywshilik — adamlardıń ana jurtına, qustıń óz uyasına muhabbatı hám óziniń sadıqlıǵın ańlatatuǵın túsiniw. Watansúywshilik barlıq adamlar, xalıq, milletler ushın ulıwma bolǵan, ásirler dawamında jetilisip kelgen ulıwma insaniylik sezim, ruwxıy qádiriyatlardan biri. Ózbekstan Respublikası Qurallı Kúshleri sistemasında ruwxıy -bilimlendiriw jumıslar Ózbekstan Respublikası Konstitusiyası hám nızamları, Ózbekstan Respublikası Oliy Majlisi palataları qararları, Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń pármanları hám qararları, Ózbekstan Respublikası Vazirler mahkaması qararları, Ózbekstan Respublikası Qurallı Kúshlerdiń ulıwmalıq-áskeriý qaǵıydaları hám basqa nızam hújjetlerine muwapıq alıp barıladı. Ózbekstan Respublikasında milliy tikleniwden milliy rawajlanıw tárepke jedel qádemler taslanıp atırǵan bir dáwirde mámleket kelesheǵiniń tiykarı bolǵan ósip kiyatırǵan jas áwlatı tárbiyalaw, olardı básekige shıdamlı, jańasha pikirleytuǵın, patriot, ideologiyalıq immunitetke iye bolǵan shaxslar retinde qalıplestiriw eń aktual máselege aylanıp atır. Haqıyqattan da, jaslar hár qanday mámleket perspektivasınıń strategiyalıq múmkinshiligin belgileytuǵın zárúrli qatlam esaplanadı. Biraq, mámleket rawajlanıwınıń perspektivası onıń usı múmkinshilikten qaysı dárejede paydalana alıwı hám oǵan óz kúsh-qudretini jóneltiriwine baylanıslı. Shet el mámleketlerde jaslar siyasatınıń qalıplesiwi mámleket kóleminde tiykarlanıp XX ásirdeń 50-60 -jıllarında baslanǵan. Qánigeler bunıń 6 basqıshın aytıp ótedi. **Birinshi basqısh**, XX ásirdeń 50-jıllarındaǵı «tabiiy paternalizm» basqıshı bolıp tabıladı. Bunda mámleket hám jámiyet óziniń konservativ jantasıwın kórsetip beredi, yaǵnıy jaslarǵa ayrıqsha talaplarǵa iye bólek social gruppa retinde itibar qaratpaydı. Jaslar máselelerin sheshiw menen tiykarlanıp, qálegen shólkemlestiriletuǵın social, diniy hám jámiyetlik shólkemleri shuǵıllanǵan. **Ekinshi basqısh**, 60-jıllarda «Jaslar-qorqınıshlı kúsh» uranı menen xarakterlenetuǵın hám áwladlar ortasındaǵı qarama-qarsılıqtı sáwlelendiriwshi, jaslardı neokonservativ kúsh retinde qabil etiwshi basqısh esaplanadı. Bul waqıtta jaslar mashqalasın sheshiwge jóneltirilgen social mámleket xızmetleri payda boladı. Sonıń menen birge, «jaslar siyasatınıń tarmaq» modeli tiykarlanıp qıyın jaǵdayda qalǵan jaslar toparı máselelerin sheshiwge jóneltirilgeni menen áhmiyetli bolıp tabıladı. **Úshinshi basqısh**, 70-jıllarda - jaslar siyasatında demokratiyalıq qádiriyatlardıń

qálplesiwın ózinde jámlegen basqısh bolıp tabıladı. Bul basqıshda «Jaslar - mámleket hám jámiyettiń tiykarǵı úmiti»ne aylanıp baslaǵan. Jaslardıń túrli gruppaları ushın mámleket tárepinen kórsetiletuǵın keńeytirilgen infrastruktura xızmetleri payda bola baslaǵan. Jaslar tekǵana siyasattıń obekti, bálki aktiv subektine aylana baslaǵan. **Tórtinshi basqısh**, 80-jıllardıń bası 90 -jıllardıń ortalarında jaslardıń jámiyettegi ornı hám rolin bahalaytuǵın «jaslar -bul ápiwayı jaslarda» degen juwmaqlawshı demokratiyalıq jantasıw qáliplesken basqısh bolıp tabıladı. Bul waqıtta puqaralıq jámiyeti institutlarınıń rawajlanıwı mámleketti jaslar siyasatınıń jóneltiriwshiliginen bir talay shetlestirdi. Jaslardıń ózi usı siyasattı qáliplestirip, ámelge asıra basladı. Usı basqıshda mámleket hám mámleketshilik emes social xızmetleriniń maqseti tekǵana «jámlespegen jaslar»ǵa, bálki birinshi náwbette aktiv miynet, oqıw hám professional uqıpǵa jóneltirilgen jaslarǵa qaratılıwı belgilendi. **Besinshi basqısh**, 90 -jıllardıń aqırınan 2001-jıl 11-sentyabrge shekem bolǵan dáwirde, túrli aymaq hám mámleket jasları hám de taǵı basqa social gruppa wákillerin ámeldegi zamanagóy hám global mashqalalardı saplastırıwǵa jóneltirilgen aktiv sociallasıwı hám óz-ara sherikliktegi kúshlerin birlestiriwdi názerde tutatuǵın jaslar siyasatın ámelge asırıwdıń ulıwmadunyalıq jantasıwı qáliplestirilgen basqısh esaplanadı. **Altınshi basqısh**, 2001-jıl 11-sentyabrden baslanıp, házirgi dáwirge shekem dawam etpekte, sebebi jaslardıń kópshiligi terrorshılıq hám basqa zálel keltiretuǵın aǵıslardıń jábirleiwshilerine aylandı jáne onıń shıńı retinde 2014-jıl Siriya hám Irak mámleketiniń suwǵa bay jerlerinde Islam mámleketi payda bolıp, onıń ideologiyalıq tásiri dúnyaǵa tásir ete basladı. Usı mámlekettiń ideologiyası tikkeley Internet hám de audio hám videomateriallarda tarqala baslap, óz iyrimine mińlaǵan jaslardı tartıw tiykarında qanlı terrorshılıq hújimler kóplegen dúnya mámleketlerinde júzege keldi, yaǵnıy AQShda, Kanadada, Shri-Lankada, Siriya hám Irakda, Awǵanstanda, Izrailda, Rossiyada, Ullı Britaniya, Germaniya hám Frantsiya mámleketlerinde. Jaslardı ruwxıy -etikalıq hám fizikalıq barkedal etip tárbiyalaw, olarǵa talim-tarbiya beriw sistemasın sapa tárepinen jańa basqıshqa kóteriw ilajları tuwrısındaǵı PQ-3907 qararında mámleketimizde barkedal áwladtı qáliplestiriw, jaslardı ruwxıy -etikalıq hám fizikalıq jaqtan salamat etip tárbiyalaw, olardı alıp barılıp atırǵan reformalardıń aktiv qatnasıwshısına aylandırıwǵa qaratılǵan ilajlar izbe-iz ámelge asırılıp atır. Mámleketimizde ǵárezsizliktiń dáslepki kúnlerinaq social, ekonomikalıq, materiallıq hám ruwxıy tarawda islohatlardıń ámelge asırılıwı keleshegi ullı mámleketimizdiń jasların hár tárepleme jetik, fizikalıq jaqtan quwatlı, bakeshige shıdamlı, intellektuallıq intalı bolǵan barkedal áwlad tárbiyası aldına zárúrli wazıypalardı qoyıp atır. Bul, áwele, keleshek áwladtı ruwxıy - ahloqiy tárepten hár tárepleme tárbiyalawdı, olarda bilim, keń dúnyaǵa kózqaras hám ıqtıqatqa ıyelewdi talap etedi. Sebebi mámleketimiz keleshegi hám perspektivası áne sol áwlad tárbiyasına, olardıń etikalıq mádeniyatına hár tárepleme baylanıshlı. Jaslar tárbiyası, keleshek áwladtıń ruwxıy -psixik túsi hár qanday jámiyet rawajlanıwınıń zárúrli shárti esaplanadı. Shıǵısqda ázelden tárbiya ámeliy sapa kásip etip kelgen, yaǵnıy insandı dástúrler, ádet hám úrp-ádetler jardeminde, ámeliy iskerlik tiykarında tárbiyalaw, jetekshi orın tutqan. Insan etikalıq hám siyasiy kámallıq ilmini turmıs tájiriybeleri, turmıs sinaqları processinde ańlap barǵan. Ol anglagan ilmdagina juwmaq shıǵarǵan. Áne sol ilmnigina óz áwladlarına sińdiriwǵa háreket etken. Lekin bul háreket qurǵaqalay sóz, waz sóylewshilikten ibarat bolıp qalmaq, iskerlik menen orta q keshken. Ǵárezsizlik sharapatı menen búgingi kúnde mámleketimiz tap sol dástúrlerdı dawam ettirip, izbe-iz islohatlar jolı menen eski jámiyetten jańa basqarıw princpı tárepke, demokratiyalıq -huqıqıy mámleket qurıw tárep barıp atır. Búgin adamlar sanasında turmısqa eskicha qarawdan kóre jańalıqqa umtılıw nıshanaları kóbirek hákis etpekte. Insanlardı bir-birine jaqınlastırıwshı múqaddes qádiriyatlar da bar. Bul áwele, watan, onıń muborak tımsalları, xalıq, onıń góne tariyxıy, materiallıq hám ruwxıy baylıqları áne sol qádiriyatlarǵa húrmet-itibar, olardı asıraw hám kámal taptırıw

qiziqshiligi watanimiz jaslarında etikalıq kámallıq hám siyasiy jetiklikti qalıplestiriwdiń tiykarǵı faktori esaplanadı. Jurtımızda jaslardıń Watansúyiwshilik mádeniyatın kóteriw, olardı Watansúyiwshilik ruwxında tárbiyalawda da úlken itibar qaratılıp atır. Ózbekstan Respublikasi Vazirlar mahkaması 2020 jil 6 -iyunda «Jaslardı Watansúyiwshilik ruwxında tárbiyalaw jumısları natıyeliligin jáne de asırıw ilajları tuwrısında»ǵı 369 -sanlı qararın qabıl etiliwi de jaslarǵa bolǵan joqarı itibardan dárek beredi. Bilgenimizdey, 2016-jil 16-sentyabrde «Jaslarǵa tiyisli mámleket siyasatı tuwrısında» nızam qabıl etilgen. Nızamǵa qaray mádeniyat salasında iskerlik júrgizip kiyatırǵan jankúyer fidoiylar, sol tarawda tálim berip atırǵan ustazlar, sol tarawda oqıp bilim alıp atırǵan hám ertangi kúnde ustazların ızinen barıp jaslarǵa tálim-tárbiya beriwdi niyet etken student jaslarǵa tiyisli mámleket siyasatı salasındaǵı kepillikleri tómendegiler bolıp tabıladı: -jaslarǵa tiyisli mámleket siyasatı salasındaǵı mámleket programmaların, aymaqlıq hám basqa programmaları islep shıǵıw hám de ámelge asırıwda qatnasadı; -jaslar ortasında kórkem dóretiwshilikot, xalıq hám háweskerlik dóretiwshilikoti úgit-násiyatlawın ámelge asıradı; -jaslar ortasında kino, teatr, muzıka, xoreografiya, suwretleytuǵın kórkem ónerdi, cirk, xalıq ámeliy kórkem ónerin hám estrada kórkem ónerin rawajlandırıwǵa, olardıń ideologik-kórkem hám etikalıq dárejesin asırıwǵa kómeklesedi; -jaslar ortasındaǵı ǵalabalıq-materiallıq hám bayram ilajları ideologik mazmun menen toltırılıwın támiyinleydi, dóretiwshilik awqamlar hám basqa mámleketshilik emes kommerciyalıq bolmaǵan shólkemleri menen jaqın sheriklikti jolǵa qóyadı; -jaslar ortasında xalıq aralıq materiallıq baylanıslardı rawajlandırıw hám bekkemlewde, konferensiyalar hám kórgzebeler ótkeriwde qatnasadı; -dóretiwshi jaslardı hár tárepleme qollap -quwatlaydı, olardıń óz iqtidori hám uqıpın tolıqqonli kórinetuǵın etiwı ushın zárúr shárt-shárayatlar jaratadı; -dóretiwshilik saparlar dúziliwin hám de mádeniyat salasında xalıq aralıq hám respublika kóleminde ótkeriletuǵın kóriklerde, tańlawlarda, festivallarda, basqa ilajlarda intalı hám uqıplı jaslardıń qatnasıwın támiyinleydi; -milliy ózlikti ańǵarıwda ǵárezsizlik, joqarı ruwxıylıq, adamgershilik dástúrlerinege sadıqlıq ideyaların jáne de tereń síndiriw, radikalizm hám ekstremizmdıń jat ideyalarına qarsı immunitetti bekkemlew boyınsha jaslar ortasında bilimlendiriw islerdi ámelge asıradı; -xalqımız tariyxı hám búgingi ómiriniń eń jaqtı betlerin, mámleketimizdiń erkin demokratiyalıq rawajlanıwın sáwlelendiriwshi dóretpeler jaratıwda dóretiwshilik jámaátlerge, ásirese dóretiwshi jaslarǵa hár tárepleme kómeklesedi; -jaslarǵa tiyisli mámleket siyasatın ámelge asırıwde qatnasıw etiwshi basqa organlar hám mákemeler menen sheriklik etedi. Ǵárezsiz Ózbekstan jaslarınıń Watansúyiwshilik mádeniyatın qalıplestiriw hám kámal taptırıwǵa tán mashqalalardı úyreniw nátiyjesi retinde usı izertlewde ayılǵan oy-órislerdi filosofiyalıq tárepten ulıwmalastırıp, tómendegi juwmaqqa keldik:

Shaxs kámalide Watansúyiwshilik mádeniyat basqa mádeniyat tarawların mudam toltırıp turadı. Eger ol jaǵdayda, páseńlew júz bersa, bul hal insanniń, atap aytqanda jaslardıń ruwxıy jetilisiwine unamsız tásir etip, bir qansha quramalı mashqalalardı keltirip shıǵaradı; Watansúyiwshilik mádeniyat qalıplesiwinde milliy ruwxıylıq, milliy ań, milliy oylaw, ayırıqsha áhmiyetke iye bolıp, olardıń milliy mazmun kásip etiwinde zárúrli orın tutadı. Watansúyiwshilik mádeniyatı sistemasında zárúrli orın tutatuǵın Watansúyiwshilik oylawı túsiniǵi bolsa ǵárezsizlik sharayatında milliy oylaw menen uyqas tárzde jámiyettegi siyasiy sistema, munasábet, qarawları, bul máseleǵe tiyisli arnawlı bir qaniygelik paziyetlerdi ańlatadı. Ǵárezsizlik oylawı etikalıq oylaw menen tıǵız baylanıslı halda ámel etip, onıń baǵdarın belgilep beredi. Bul oylawdıń zaiflashuvi etikalıq oylawdıń susayishıǵa sebep baladı hám kerisinshe. Sol sebepli, etikalıq oylawǵa ǵárezsizlik oylawınıń basqa

faktorlar qatari proporcional tarzde tasir etivi onin turaqli rawajlanip barivina, xatto rawajlanivina mumkinshilik jaratadi. Jaslardin Watansuyiwshilik madeniyatlarin jetilistiriw maqsetinde tomendegi ameliy usinislardi islep shigildi: respublikamizdagi mamleket ham jamiyetlik sholkemleri jaslardin siyasiy madeniyatin qaliplestiriwge itibardi bargan sayin kusheytiwleri; onin ushin jaslardin quliq-adeb madeniyati ham siyasiy madeniyati oz-ara baylanishligin ham tasirin tereñ ham har tarepleme uyreniwleri; sol maqsetlerde konkret sociologik izertlewler otkeriwdi keñeytiwleri; iri xojaliq sistemalari, talim makemeleriniñ ilimiy-izertlew institutlari menen birgelikte zamanagoy izertlew usilların qollangan halda, sociolog, statist, elektron -esaplaw qanigelarin tartip, ilimiy izertlew oraylarında uzliksiz turde jana ideyalardi janaliq ashivlari ham turaqli turde turmısqa natiyjeni amelde qollanıp barivlari usinis etiledi; davlat ham jamiyetlik sistemalari «Jaslarga tiyisli mamleket siyasati tuwrısında»gi (2016), «Talim tuwrısında»gi (1997-jil) nizamlardin ham «Kadrlar tayarlaw milliy programmasi» (1997-jil)nin qanday atqarılıp atirganligi uzliksiz tekserip, analiz etip turıwı, respublika, walayay rayon wakillik ham atqarivshı hakimiyat keñselerinde juwapker shaxslardan jaslar Watansuyiwshilik tarbiyasinin jagdayı tuwrısında uzliksiz turde informaciyalar tınlaw, quliq-adeb ham siyasiy madeniyatlardi qaliplestiriw jobalari qanday atqarılıp atirganligi mudam guzetip barıw, bul tarawda ameldegi kemshiliklerdi anıqlaw, olardi bartarf etiw jolların izlep tabıw;

-Ozbekstandagi mamleket ham jamiyetlik sholkemleri Jaslar isleri agentliginin ruwxıy ham bilimlendiriw jonelisler degi ilajlardi uyımlastirıwında ham otkeziwında, jaslar gayratın qollap -quvatlashida oğan jardem beriwleri, oz ameliy xızmetlerinde jaslardin ruwxıy ham materiallıq mutajliklerin har tarepleme uzliksiz esapqa aparıvlari;

-jaslardin Watansuyiwshilik madeniyatin qaliplestiriw ushin tartis klublari, tartis kesheleri, aktual sociallıq-ekonomikalıq, etikalıq temalarda otkeriletugin soraw -juwap ushırasıvlari otkeriw; turli partiya jane social hareketler basshıları, pan-madeniyat korinetugındalari, belgili mamleket ham jamiyetlik gayratkerleri menen baspasoz konferensiyaların kobeytiw ham olar menen uzliksiz turde juzbe-juz eki tarep baylanisilardi natiyjeliligın asirıw;